

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію Казьмір Валентини Анатоліївни на
тему «Організаційно- економічний механізм функціонування ринку
зерна», подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних
наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління
національним господарством.**

**1. Актуальність теми дисертації і її зв'язок з науковими
програмами, планами, темами**

Зернова галузь є однією з найважливіших у складі АПК України, продукти переробки цієї галузі мають стратегічне значення для країни. Зерновий ринок являє собою систему товарно-грошових відносин, що виникають між його суб'єктами в процесі виробництва, зберігання, торгівлі та використання зерна на засадах вільної конкуренції, вільного вибору напрямів реалізації зерна й визначення цін, а також державного контролю за його якістю та зберіганням. Ефективність функціонування стратегічного зернового ринку, що виступає гарантом продовольчої безпеки України, залежить від ефективності організаційно- економічного механізму функціонування ринку зерна в сучасних умовах. Впливаючи на економічні інтереси суб'єктів виробництва і зберігання зерна, трейдерів, переробних підприємств і держави, даний механізм в значній мірі визначає ефективність інфраструктури інтегрованого зернового ринку, рентабельність діяльності його суб'єктів, напрями і заходи державного цілеспрямованого регулювання. Організаційно- економічний механізм функціонування ринку зерна в сучасних умовах є багатофункціональним, узгоджуючи попит і пропозицію зернових культур із різними параметрами якості, визначаючи їх ціну, строки та канал реалізації, інформуючи всіх учасників зернового товароруху. Нині, організаційно- економічний механізм функціонування ринку зерна вважається важелем конструктивних змін та чинником інтенсифікації розвитку зернового комплексу. Засади організаційно- економічного механізму функціонування ринку зерна мають радикально відрізнятись від тих, які практикувалися раніше. Формування й розробка заходів стосовно удосконалення організаційно- економічного механізму функціонування ринку зерна в сучасних умовах має істотні відмінності, що потребує й розробки якісно нового методологічного інструментарію й підходів та принципово нової психології і нового економічного мислення.

У зв'язку з цим тема дисертаційного дослідження В.А. Казьмір є актуальною, теоретично і практично значимою та своєчасною.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертантка приймала участь у виконанні плану науково-дослідних робіт Вінницького національного аграрного університету за темами: «Розробка економічної моделі виробництва біогазу з різних видів сировини та різних потужностей біогазових етапів та установок» (номер державної реєстрації 0120U100992 12.2019-12.2020 рр.) та «Інформаційні ресурси формування механізму економічної безпеки підприємства для цілей управління в конкурентному середовищі» (номер державної реєстрації 0119U100043, 2019 2023 рр.) в межах яких, умотивовано особливості, економічний зміст та напрями удосконалення інформаційної підтримки організаційно економічною механізмом функціонування ринку зерна й методичні підходи до технології оцінювання результативності організаційно економічного механізму функціонування ринку зерна. Результати наукових досліджень відображені у розділах наукового звіту із зазначеної теми, підготовлених дисертантом індивідуально.

3. Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій здобувача

Достовірність, виваженість та обґрунтованість висновків і рекомендацій, отриманих здобувачем у ході дослідження, визначається сукупністю викладених наукових результатів. Форма представлення результатів дослідження свідчить про високий рівень теоретичної підготовки здобувача та вміння працювати з науковим матеріалом. В ході дослідження автором опрацьовано 213 найменувань бібліографічних джерел, що представляють собою чинні законодавчі та нормативно-правові документи, літературні джерела та перелік наукових публікацій автора з теми дослідження, тобто опрацьовано значний масив даних, представлених в основному тексті дисертації та додатках до роботи. Теоретичною і методичною базою дослідження є положення вітчизняної та зарубіжної економічної науки від часу формування класичних економічних теорій та теорій ринку до сучасних наукових розробок визнаних вітчизняних і зарубіжних науковців, що присвячені проблемам організаційно-економічного механізму функціонування ринку зерна в сучасних умовах.

Мета та завдання дисертаційного дослідження відповідають темі роботи та не суперечать висновкам, здійсненим у процесі дослідження. Дисертація характеризується змістовністю, логічністю та структурованістю викладення матеріалу.

Теоретичною та методичною основою дисертаційної роботи є загальнонаукові та спеціальні методи досліджень, які ґрунтуються на сучасних наукових економічних концепціях, а також сукупність сучасних методів дослідження, зокрема: абстрактно-логічний метод; метод коефіцієнтів; групування, відносних та середніх величин; методи схематичного та графічного зображення даних (для наочного подання даних); монографічний метод; метод економіко-математичного моделювання; індикативного оцінювання та матричний підхід; методи

системного і ситуаційного аналізу; метод структуризації цілей.

Інформаційною базою дослідження стали результати наукового пошуку здобувача у процесі вирішення проблеми, нормативно-правові акти України, які регулюють діяльність зернового ринку у контексті забезпечення його відтворення та розвитку організаційно-економічного механізму функціонування ринку зерна в сучасних умовах, звітність учасників зернового ринку України, Інтернет-ресурси.

У першому розділі змістовно та логічно розкривається понятійно-термінологічний апарат, зокрема уточнено наукові положення щодо сутнісних характеристик та розглянуто еволюцію наукових поглядів щодо дослідження ринку зерна; розкрито сутність та субсистеми організаційно-економічного механізму функціонування ринку зерна; уточнено критерії та індикатори ідентифікації результативності організаційно-економічного механізму функціонування ринку зерна.

У другому розділі оцінено сучасний стан та тенденції розвитку ринку зерна; здійснено діагностику субсистем організаційно-економічного механізму функціонування ринку зерна та ідентифіковано результативність організаційно-економічного механізму функціонування ринку зерна.

У третьому розділі дисертаційної роботи суттєвим науковим результатом вважаю розроблений концептуальний базис щодо розробки пакету сценаріїв стратегічного розвитку ринку зерна на основі варіативного моделювання з виокремленням окремих проєктів, дорожніх карт, капсульних моделей бізнесових процесів тощо, які опираються на якісні судження різних експертів, формалізовані кількісні індикатори, варіативне прогнозування, математичне моделювання, обґрунтовані напрями стратегічного розвитку ринку зерна; розроблені наукові рекомендації щодо модернізації організаційно-економічного механізму функціонування ринку зерна та запропонований методичний інструментарій щодо інформаційної підтримки організаційно-економічного механізму функціонування ринку зерна.

Сформульовані в дисертаційній роботі наукові положення, висновки і практичні рекомендації мають високий рівень обґрунтованості, що підтверджується опрацюванням значного обсягу наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених з теми дисертаційної роботи, використанням реальних статистичних даних та інформаційних джерел, застосуванням як загальнонаукових, так і специфічних методів наукового дослідження.

Висновки, отримані автором у ході виконання дисертаційного дослідження, є достовірними та містять положення наукової новизни. Достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків і результатів обумовлюється їхньою апробацією на науково-практичних конференціях, публікаціями в науково-спеціалізованих виданнях, а також документацією, яка підтверджує впровадження практичних результатів дослідження в господарську діяльність учасників зернового ринку, державних структур, банків, страхових компаній тощо.

4. Наукова новизна і практична значимість одержаних результатів

Серед досягнень дисертанта слід відмітити те, що отримані результати характеризуються новизною та розкривають глибину, складність, масштабність, повноту та суть дисертаційного дослідження. Зокрема, обґрунтовано наукові положення щодо сутнісних характеристик, конститутивних атрибутів, особливостей та необхідних умов ефективного функціонування ринку зерна, які включають формування необхідного стабільного і сприятливого нормативно-правового поля; формування системи державного регулювання та дієвої підтримки виробництва зерна через механізми виваженої цінової політики, розвиток агрострахування, сприятливої фіскальної, митної, кредитної, інвестиційної політики; стимулювання інноваційних технологій для вирощування зерна та насіння; удосконалення ланцюгів товарного транзиту зерна тощо; цікавим вважаю запропонований науковий підхід до ідентифікації результативності організаційно-економічного механізму функціонування ринку зерна на основі капсульного підходу з врахуванням квалітативності, специфіки ринку зерна та економічних, ресурсних, комунікаційних, фінансових і інформаційних можливостей та обмежень у певному часовому горизонті; варто підтримати науково-прикладні рекомендації щодо розробки когнітивної карти щодо альтернатив розвитку організаційно-економічного механізму функціонування ринку зерна, з використанням нечіткого когнітивного моделювання FuzCogMap та засобів Fuzzy Logic Toolbox на основі MatLab – простору; доцільними є розроблений методичний інструментарій щодо інформаційної підтримки організаційно-економічного механізму функціонування ринку зерна із застосуванням сучасних меседжерів, цифрових платформ, GPS-систем, 3-D друку, хмарних технологій, робототехніки, дронів, блокчейну, супутникових знімків, біосенсорів, елементів штучного інтелекту, Big Data, соціальних мереж.

На особливу увагу заслуговують методичні підходи до розбудови організаційно-економічного механізму функціонування ринку зерна, враховуючи його сутнісні характеристики, особливості, ключові етапи, задля посилення існуючих точок росту, нарощення конкурентних переваг та використання потенціалу і нових експортних можливостей; авторським здобутком вважаю удосконалений концептуальний базис щодо розробки пакету сценаріїв стратегічного розвитку ринку зерна на основі варіативного моделювання з виокремленням окремих проєктів, дорожніх карт, капсульних моделей бізнесових процесів тощо, які опираються на якісні судження різних експертів, формалізовані кількісні індикатори, варіативне прогнозування, математичне моделювання.

В дисертаційній роботі також розвинуто економічний зміст та склад субсистем організаційно-економічного механізму функціонування ринку зерна, до яких долучено: ресурсна, нормативно-правова, функціональна, економічно-фінансова, організаційна, інфраструктурна і інформаційна субсистеми, а їх складовими слід вважати: мета, цілі, завдання, суб'єкт, об'єкт, функції, принципи, методи, стимули, інструментарій, способи, важелі, технології, засоби, санкції, норми, програми, проєкти, заходи, стратегічне

планування та прогнозування, сценарне програмування, територіальне проектування, оперативне регулювання, ланцюги, канали, зв'язки, критерії, індикатори, нормативи. Такий підхід, до структурно-функціональної розбудови організаційно-економічного механізму функціонування ринку дозволяє максимально врахувати його особливості, протистояти впливу негативних чинників та сприяє оперативному внесенню коректив та більш адекватному реагуванню на зміни конкурентного середовища.

Являють наукову новизну також пропозиції щодо теоретичного підґрунтя стосовно структуро-логічної моделі організаційно-економічного механізму функціонування ринку зерна з використанням когнітивно-евентуального підходу, який дозволяє виявляти взаємозв'язок усіх субсистем організаційно-економічного механізму функціонування ринку зерна, управляти подіями, виявляти вплив різноманітних чинників, має цільову спрямованість, дає змогу здійснити декомпозиційну діагностику та використовувати фортсайтні технології.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що теоретичні та методичні положення дисертаційної роботи доведено до рівня конкретних пропозицій та рекомендацій щодо можуть використовуватися державними владними структурами під час підготовки проектів нормативно-правових актів щодо розвитку та регулювання зернового ринку України, а також учасникам ринку зерна для вдосконалення організаційно-економічного механізму функціонування ринку зерна, логістичних та транспортних ланцюгів.

Так, викладені пропозиції і рекомендації розглянуто і схвалено Департаментом агропромислового розвитку, екології та природних ресурсів Вінницької облдержадміністрації і прийнято до уваги та підтримано підприємствами агропромислового комплексу області авторські розробки щодо інструментів та важелів державної підтримки та запропонованих заходів стосовно моделювання й прогнозування результативності організаційно-економічного механізму функціонування ринку зерна (довідка від 5.01.21 р. № 05–01– 27/38).

Могилів-Подільською районною державною адміністрацією Вінницької області враховано розробки автора стосовно запропонованих рекомендацій щодо діагностики субсистем організаційно-економічного механізму функціонування ринку зерна, розширення експортних каналів збуту та застосування методичних рекомендацій щодо формування інформаційного порталу для ринку зерна, що дозволило підвищити рівень конкурентоспроможності та економічної й фінансової стійкості, результативності діяльності та прибутковості зерновиробників Могилів – Подільського району (довідка від 21.01.21 р. № 191/02–02.05).

Фермерське господарство «Вікторія» використало запропонований новий науковий підхід щодо пріоритетних напрямів удосконалення організаційно-економічного механізму функціонування ринку зерна, обґрунтування методичного підходу до формування пакету сценаріїв стратегічного розвитку ринку зерна та розробленої системи заходів, що

сприяло підвищенню рівня конкурентоспроможності, нарощенню експортного потенціалу та результативності діяльності підприємства (довідка № 4 від 05 січня 2020 р.).

Приватне підприємство «Кургани» підтримує запропонований новий науковий підхід до формування інформаційного порталу на ринку зерна. Підтверджуємо, також, що основні положення та пропозиції дисертаційної роботи Казьмір В. А. щодо моделювання й прогнозування розвитку ринку зерна на основі сценарного підходу є найбільш потужним інструментом виявлення стратегічних зон управління ризиків і використання можливостей для зерновиробників що сприяє встановленню гармонійних взаємодій між окремими структурними одиницями для виходу на нову якість стратегічного розвитку організаційно-економічного забезпечення та дозволяє вирішувати зерновиробникам проблемні завдання (довідка № 6 від 04 січня 2021 р.).

Могилів-Подільське відділення страхової компанії „Оранта” використало основні положення та пропозиції дисертаційної роботи щодо сучасної оцінки контуру загроз та зон підвищеної ризиковості та виміру й визначенню залежності результативності організаційно-економічного механізму функціонування ринку зерна від їх руйнівного впливу прийняті для впровадження в діяльність, що сприяло зменшенню виробничих й фінансових ризиків та поліпшенню процесу страхового забезпечення зерновиробників та їх експортних поставок (довідка від 16 грудня 2020 р.).

Могилів-Подільське відділення АТ КБ «Приватбанк» Основні положення та пропозиції дисертаційної роботи щодо пріоритетних напрямків стратегічного розвитку ринку зерна та перспектив підвищення рівня конкурентоспроможності й прибутковості підприємств зернопродовольчого комплексу прийняті для впровадження в діяльність, що сприяло зменшенню кредитних ризиків та поліпшенню процесу кредитування (довідка б/н від 04 січня 2021 р.)

Отримані наукові результати дисертаційної роботи та опубліковані у фахових виданнях статті Казьмір В. А. використовуються в навчальному процесі Вінницького національного аграрного університету при дипломному та курсовому проектуванні, а також при викладанні таких навчальних дисциплін: «Економічний аналіз», «Стратегічне управління», «Регіональна економіка», «Інформаційні системи та технології в менеджменті», «Державне регулювання економіки регіону», «Аграрна політика та земельні відносини» (довідка № 01.1-60-12 від 11.01.2021 р.).

З огляду на значимість для науки і практики отриманих автором результатів, дисертаційну роботу слід віднести до дослідження, яке вирішує актуальну проблему щодо удосконалення організаційно-економічного механізму функціонування ринку зерна.

5. Відповідність опублікованих праць автора змісту дисертації

Кількість, обсяг і якість друкованих праць відповідають вимогам Міністерства освіти і науки України, що висувуються до кандидатських дисертацій за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління

національним господарством. У відкритому друку за темою дисертації опубліковано 25 наукових праць, з яких 2 статті у періодичних міжнародних наукових виданнях інших держав та 7 статей у наукових фахових виданнях України, з них 7 включених до міжнародних наукометричних баз даних та 16 тез наукових доповідей. В опублікованих працях здобувача повно відображено сутність отриманих результатів виконаного дослідження та їх наукова новизна. Опубліковані автором статті в повній мірі відображають наукову новизну результатів дисертаційного дослідження та їх сутність, а результати дослідження доповідались і отримали позитивну оцінку на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях та семінарах. Таким чином, можна стверджувати, що наукові положення дисертації здобули належну та достатню апробацію результатів дисертаційної роботи.

6. Оцінка викладення й оформлення дисертації

Дисертація містить анотацію і складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Робота містить 36 таблиць, 62 рисунки, 28 формул та 19 додатків на 35 сторінках. Список використаних джерел налічує 213 найменувань.

Логіка досліджень Казьмір В.А., використані нею методичні засади обґрунтування положень та висновків, підтвердження результатів довідками різних за ієрархією підприємств і організацій, апробація на конференціях і наукових зібраннях основних висновків по дисертаційній роботі, дає підстави для ствердження про достовірність одержаних результатів.

Дисертація виконана українською мовою, оформлена у повній відповідності з вимогами, є завершеною науково-дослідною роботою, виконана на високому науково-теоретичному рівні, відзначається логічністю побудови, завершеністю, обґрунтованістю наукових положень та висновків, науковим стилем подачі матеріалу, містить достатню кількість таблиць, схем, рисунків, які подаються як в основній частині дисертації, так і винесені у додатки.

Зміст автореферату достатньо повно розкриває основні положення дисертаційної роботи, отримані автором нові наукові результати, висновки та рекомендації, є ідентичними з основними положеннями дисертації. Автореферат оформлений згідно з вимогами та у стислій формі передає основні положення дисертації і не містить інформації, яка не була розглянута в роботі.

Позитивно оцінюючи роботу в цілому слід зауважити, що вона має певні недоліки і дискусійні положення.

7. Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи

До тексту і змісту дисертації є деякі зауваження, а саме:

1. Дисертаційна робота побудована логічно правильно. Звертає увагу, слушність і доцільність, особливо на даному етапі кризових трансформацій економічного середовища, представлених стратегічних напрямів

удосконалення організаційно-економічного механізму функціонування ринку зерна, проте в дисертації мало уваги приділено врегулюванню міжгалузевих відносин між виробниками зерна, переробними підприємствами та галузями матеріально-технічного забезпечення процесів виробництва та переробки зерна. Це передбачає вдосконалення системи ціноутворення на зернову і промислову продукцію, усунення диспаритету цін, розвиток більш тісної міжгалузевої інтеграції та господарської кооперації, відродження прямих зв'язків між суб'єктами зернопродуктового підкомплексу і усунення зайвих посередників. Вважаємо, що означені питання є принциповими та архіважливими щодо організаційно-економічного механізму функціонування ринку зерна.

2. На нашу думку, організаційно-економічний механізм функціонування ринку зерна доцільно було б розглянути під кутом зору потенційних переваг, загроз та небезпек внаслідок активізації процесів глобалізації та світової інтеграції зернового ринку.

3. Автор умотивовано підкреслює роль і важливість модернізації організаційно-економічного механізму функціонування ринку зерна з використанням когнітивно-евентуального підходу, водночас в роботі недостатньо уваги приділено процесам глокалізації у зрізі модернізації, а даний процес набуває нових властивостей і тенденцій у залежності від специфіки відтворення ресурсів у певному зерновому ринку, його типу, секторної структури, ступеню впливу держави та різних інституцій, розвиненості інституційного середовища тощо.

4. На наш погляд, невиправдано лаконічно розглядається такий аспект, як виявлення зовнішніх та внутрішніх, макро і мікро чинників впливу на формування, та дієвість організаційно-економічного механізму функціонування ринку зерна в контексті вимірів сьогодення. Не встановлені індикатори та орієнтири бажаного рівня організаційно-економічного механізму функціонування ринку зерна.

5. Потребує додаткової аргументації запропоновані підходи до формування пакету сценаріїв стратегічного розвитку організаційно-економічного механізму функціонування ринку зерна, і ширшого пояснення автора чим саме його позиція якісно відрізняється від вже існуючих пропозицій та рекомендацій.

6. Підтверджуючи правомірність викладення в дисертаційному дослідженні в якості наукової новизни положення: „удосконалено методичний інструментарій щодо інформаційної підтримки організаційно-економічного механізму функціонування ринку зерна із застосуванням сучасних меседжерів, цифрових платформ, GPS-систем, 3-D друку, хмарних технологій, робототехніки, дронів, блокчейну, супутникових знімків, біосенсорів, елементів штучного інтелекту, Big Data, соціальних мереж, варто зауважити, що доречно було б більш ґрунтовно й детальніше презентувати заходи щодо впровадження організаційних та інформаційних інновацій в діяльність учасників зернового ринку.

Висловлені дискусійні положення та зауваження щодо наявності певних недоліків у дисертаційній роботі, тим не менш, не знижують її якість, що дозволяє вважати її довершеною науковою працею.

8. Загальна оцінка дисертації та її відповідність встановленим вимогам МОН України

Дисертаційна робота В.А. Казьмір являє собою цілісну, завершену, самостійно виконану, кваліфіковану наукову працю, в якій на основі проведених автором досліджень сформовані обґрунтовані теоретико-методичні засади і розроблені практичні рекомендації які в сукупності розв'язують важливу наукову проблему щодо удосконалення організаційно-економічного механізму функціонування ринку зерна в контексті вимірів сьогодення.

Зміст дисертації відповідає визначеній меті та поставленим завданням, які повністю вирішені у процесі дослідження. Основні положення роботи, які виносяться на захист, мають елементи наукової новизни. Аналіз роботи засвідчує, що дисертантка володіє достатніми навичками для вирішення наукових задач, що є суттєвими для розв'язання науково-практичного завдання – удосконалення організаційно-економічного механізму функціонування ринку зерна в контексті вимірів сьогодення.

На підставі аналізу дисертаційного дослідження вважаю, що подана до захисту дисертаційна робота Казьмір В.А. на тему «Організаційно-економічний механізм функціонування ринку зерна», відповідає вимогам пп. 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року зі змінами і доповненнями, внесеними Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р. Зауваження, що наведені у відгуку, не зменшують науково-теоретичну, методичну та практичну цінність дисертаційної роботи.

Зміст дисертаційної роботи «Організаційно- економічний механізм функціонування ринку зерна» відповідає спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством, а її автор Казьмір Валентина Анатоліївна, заслуговує присудження наукового ступеня кандидата економічних наук із зазначеної спеціальності.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри організації підприємництва
та біржової діяльності Національного університету
біоресурсів та природокористування України

М.М. ІЛЬЧУК